

<https://ssoss.ui.ac.ir/?lang=en>

Strategic Research on Social Problems in Iran

E-ISSN: 2645-7539

Vol. 12, Issue 3, No.42, Autumn 2023, pp. 1-20

Received: 29.08.2023 Accepted: 11.11.2023

Research Paper

Living with Problems: A Critical Ethnography of Dumpster Diving in the Industrial City of Meybod

Alireza Zarei Mahmoodabadi

Ph.D. Student of Sociology, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

Zarei.alireza@yahoo.com

Ali Ruhani*

Associate Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

Aliruhani@yazd.ac.ir

Seyed Alireza Afshani

Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

Afshanalireza@yazd.ac.ir

Seyed Mohsen Mousavi

Assistant Professor, Department of Social Work and Policy, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

m.mousavi@yazd.ac.ir

Introduction

Unbalanced industrial development and the lack of coordination of cultural, economic, and social structures in attracting the development criteria will lead to rapid developments in some structures and backwardness of other structures of society. The result of such a process is what we see in industrial cities today. In fact, the focus on industries in industrial cities has led to a massive flood of immigrants and created a variety of patterns of life in these cities, which causes many social damage, one of which is the phenomenon of Dumpster diving. In fact, Dumpster divers are a group of people, who informally collect, sort, process, and sell urban waste, thus earning their living through the collection and recycling of waste and its sale. It is important to address the issue of Dumpster diving from different angles. Firstly, it is crucial to thoroughly examine the negative consequences of Dumpster diving on Dumpster divers themselves, the general public, and the city as a whole. Secondly, the deprivation of fundamental rights for Dumpster divers is a pressing issue that needs to be addressed. Thirdly, the nature of their work and the conditions, under which they operate, give rise to numerous problems and injuries, posing a threat not only to the individuals involved, but also to the overall health of the community. Meybod, a small yet fully industrialized city, has experienced a significant rise in Dumpster diving. Consequently, both immigrants and native residents of the city, who are responsible and law-abiding citizens, express deep concern regarding this matter. The prevalence of this issue is evident in small cities like Meybod, where a significant number of waste collectors, who are part of the Dumpster diving community, operate. This situation is largely a result of the imbalanced industrial development witnessed in the past decade. Over the course of the last three decades, Meybod has experienced an annual influx of over 1,000 immigrants, leading to rapid social and cultural transformations within the city. Therefore, this research aimed to investigate the phenomenon of Dumpster diving within the context of unbalanced industrial development and mass migrations.

Materials and Methods

This research employed a methodological pluralism approach within a pragmatist paradigm, utilizing critical ethnography with Carspecken's approach. The data collection process involved a combination of participatory and non-participatory observations. Initial data reconstruction was conducted followed by in-depth interviews that focused on dialogue-oriented data collection. A total of 20 individuals were

purposefully selected for interviews using a snowball method. The selection process prioritized diversity in terms of gender, education level, age, and other relevant factors. The researchers employed observation techniques, as well as semi-structured and deep interviews, to collect data. The findings from these interviews were categorized into several themes, including Dumpster diving contexts, Dumpster diving economy, exploitative family profiteering, waste city,

*Corresponding author

Zarei, A., Ruhani, A., Afshani, S., & Mousavi, S. M. (2023). Living with problems: A critical ethnography of dumpster diving in the industrial City of Meybod. *Strategic Research on Social Problems in Iran*, 12(2), 1-20.

2645-7539 / © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<https://doi.org/10.22108/srsp.2023.138836.1931>

living with problems, Dumpster diving as a gateway to crime, and institutional promotion of Dumpster diving.

Discussion of Results & Conclusion

In recent decades, advancements in science and technology have significantly improved the quality of life for people worldwide, addressing numerous diseases and poverty-related issues. However, these advancements have also led to a widening global inequality. This inequality has far-reaching consequences, not only economically, but also politically and socially. It can give rise to various social issues within each country and region, such as large-scale migration. These migrations, in turn, result in significant damages, one of which is the practice of Dumpster diving. Dumpster diving can be attributed to several factors, including unemployment, insufficient income, job loss, lack of government and organizational support (including insurance coverage), addiction, and lack of family support. Individuals may also turn to Dumpster diving due to their reluctance to beg for assistance. Additionally, some individuals perceive Dumpster diving as a lucrative option. In conclusion, while science and

technology have brought about positive changes, the widening inequality poses significant challenges. The consequences of this inequality, including Dumpster diving, have profound social implications. Addressing the root causes of Dumpster diving, such as unemployment and lack of support systems, is crucial to mitigate its negative effects and promote a more equitable society. The findings indicated that Dumpster diving was a growing phenomenon directly linked to visible economic and class disparities. While individuals facing adversity in their lives engaged in Dumpster diving, it was the vulnerable and marginalized groups, including women and children, who were most affected and derived minimal economic benefits from this practice. The primary beneficiaries of this industry were the local managers, who controlled its profits. Consequently, this situation further exacerbated the complexity of structural class inequality.

Keywords: Dumpster Diving, Unbalanced Industrial Development, Migration, Critical Ethnography, Meybod.

پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران
سال دوازدهم، شماره پیاپی (۴۲)، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۲، ص ۱-۲۰
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۰۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۲۰

مقاله پژوهشی

زیستن آسیب، یک مردم‌نگاری انتقادی از زباله‌گردی در شهر صنعتی میبد

علیرضا زارعی محمودآبادی، دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد،

یزد، ایران

Zarei.alireza@yahoo.com

علی روحانی*، دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

aliruhani@yazd.ac.ir

سید علیرضا افشانی، استاد، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

afshanalireza@yazd.ac.ir

سید محسن موسوی، استادیار، گروه مددکاری و سیاست‌گذاری اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

m.mousavi@yazd.ac.ir

چکیده

نوسانات اقتصادی در چند سال گذشته، پیامدهای اجتماعی فراوانی داشته است؛ از جمله مهاجرت‌های گسترده تا گسترش مشاغل کاذب. شهرهای بزرگ و به‌ویژه صنعتی، بیشترین پیامدهای اجتماعی را متحمل می‌شوند و از نوسانات اقتصادی نشئت می‌گیرند. یکی از مشهودترین پیامدهای اجتماعی این وضعیت، گسترش زباله‌گردی است. شهر میبد به‌عنوان شهری کوچک، اما کاملاً صنعتی، شاهد گسترش زباله‌گردی است. این وضعیت در یک دهه گذشته، تا حد زیادی در توسعه نامتوازن صنعتی ریشه داشته است. شهر میبد در طی سه دهه گذشته به‌طور متوسط و در خوش‌بینانه‌ترین حالت ممکن، سالانه پذیرای بیش از هزار نفر مهاجر بوده است. برآیند این امر، تغییرات اجتماعی - فرهنگی شتابان در شهر بوده است؛ به همین دلیل، در این پژوهش کوشش شده است تا زباله‌گردی در بستر توسعه صنعتی نامتوازن و ورود گسترده مهاجران مطالعه شود. این پژوهش سعی کرده است تا با پارادایمی پراگماتیستی، چندگانه‌گرایی روش‌شناختی را به کار ببرد. در این میان با استفاده از مشاهدات مشارکتی و غیر مشارکتی، بازسازی اولیه در داده‌ها انجام و سپس داده‌های گفت‌وگومحور با مصاحبه‌های عمیق جمع‌آوری شد. مقوله‌های اصلی استخراج‌شده از این مصاحبه‌ها در قالب مقولاتی، شامل بسترهای زباله‌گردی، اقتصاد زباله‌گردی، سودجویی استثمارگرانه خانوادگی، ضایعات شهری/شهر ضایعاتی، زیستن آسیب، زباله‌گردی، دروازه جرم و ترویج نهادی زباله‌گردی ارائه شد. نتایج نشان داد زباله‌گردی پدیده‌ای در حال گسترش و محصول نابرابری مشهود اقتصادی/طبقه‌ای است. در این میان علاوه بر شهروندان عادی که زیستشان با ناملایمات همراه شده است، اقشار آسیب‌پذیر و حاشیه‌ای همانند زنان و کودکان، زیستی آسیب‌گونه دارند و معمولاً کمترین بهره‌مکن را از اقتصاد زباله‌گردی می‌برند. بهره اصلی در دل این صنعت، در اختیار ضایعات‌فروشی‌هاست؛ هرچند خود آنان نیز در اقمار بیرونی قرار می‌گیرند. این وضعیت، نابرابری ساختاری طبقه‌ای را آشکارتر/بغرنج‌تر کرده است.

واژه‌های کلیدی: زباله‌گردی، توسعه صنعتی نامتوازن، مهاجرت، مردم‌نگاری انتقادی، میبد.

* نویسنده مسؤول

زارعی، ع.؛ روحانی، ع.؛ افشانی، ع. و موسوی، م. (۱۴۰۲). زیستن آسیب، یک مردم‌نگاری انتقادی از زباله‌گردی در شهر صنعتی میبد. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۱۲(۳)، ۱-۲۰.

مقدمه

امروزه با وجود امکانات و خدمات بهداشتی و پیشرفت جامعه بشری، میلیون‌ها جمع‌کننده زباله در سراسر جهان وجود دارد که عمدتاً در کشورهای با درآمد کم و متوسط زندگی می‌کنند (Hoorweg & Bhada-tata, 2012). زباله‌گردها، نمایندگان فقیرترین شهروندان یک شهر، به‌ویژه کودکان و زنانی‌اند که با جمع‌آوری و فروش مواد زائد از خیابان‌های مختلف، سطل‌های زباله، خانه‌ها و محل‌های تخلیه زباله، در تأمین معاش خود می‌کوشند. زباله‌گردها در واقع گروهی از افراد محسوب می‌شوند که به‌طور غیررسمی در جمع‌آوری، مرتب‌سازی، پردازش و فروش پسماندهای شهری فعالیت می‌کنند و معاش خود را از طریق جمع‌آوری زباله و بازیافت‌ها و فروش آنها به دست می‌آورند (Maksud, 2010). به‌طور کلی، تعریف زباله‌گردی عبارت است: «جمع‌آوری و تفکیک دستی مواد قابل بازیافت یا قابل استفاده مجدد از زباله‌های مخلوط در مراکز دفع زباله یا مکان‌های انباشت زباله، از سطل‌ها و مخازن خیابانی، مراکز انتقال و همچنین کامیون‌های جمع‌آوری زباله» (ILO, 2004). با توجه به اینکه زباله‌گردها در شرایط نامناسبی کار می‌کنند، بیشتر درگیر عواقب و خطرات شغلی می‌شوند (Guerrero et al., 2013). جمع‌آوری زباله از خطرناک‌ترین شکل‌های کار، به‌ویژه برای کودکان گزارش شده است که به سلامت کودکان آسیب می‌رساند و مانع پیشرفت آنها می‌شود. البته تخمین زده شده است که در سراسر جهان، بیش از ۲۲ میلیون نفر به‌طور غیررسمی به‌عنوان زباله‌گرد کار می‌کنند (Gutberlet, 2021).

علاوه بر خطرات جسمی، زباله‌گردها به‌ویژه کودکان، در معرض مشکلات روان‌شناختی قرار می‌گیرند (Chokhandre & Kashyap, 2017). همچنین جمع‌آوری زباله از جمله مشاغل محسوب می‌شود که افراد را درگیر ناامیدی می‌کند، به‌طوری که بیشتر کودکان زباله‌گرد با شرم، تحقیر، ننگ، تبعیض، فقر، طرد و غفلت سیاسی روبه‌رویند (Uddin & Gutberlet, 2018). علاوه بر این موارد، یکی از پیامدهای برجسته و مخرب زباله‌گردی به‌ویژه برای کودکان، محروم شدن آنها از آموزش و حضور در مدارس و مراکز آموزش مهارت‌های حرفه‌ای است

که مانع یافتن شغل مناسب برای آنها می‌شود و این امر محرومیت اجتماعی، ناامیدی و انزوای اجتماعی را برای آنها در بر دارد (Viljoen et al., 2016).

توسعه صنعتی نامتوازن و ناهماهنگی ساختارهای فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی در جذب و انطباق با معیارهای توسعه، باعث شکل‌گیری تحولات سریع و نوپدید در بعضی ساختارها و عقب‌ماندگی ساختارهای دیگر جامعه می‌شود. نتیجه چنین روندی، همان چیزی است که ما امروزه در شهرهای صنعتی شاهد آنیم. در واقع تجمع صنایع در شهرهای صنعتی، سیل عظیم مهاجران را به دنبال دارد، الگوهای متنوعی از زندگی را در این شهرها رقم می‌زند و باعث بروز بسیاری از آسیب‌های اجتماعی می‌شود که یکی از آنها، پدیده زباله‌گردی است. مسئله زباله‌گردی و گسترش این پدیده در محیط شهری، علاوه بر برهم‌زدن نظم شهر، تهدید بهداشت شهروندان و افزایش نگرانی‌های زیست‌محیطی، موجب گسترش بسیاری از آسیب‌های اجتماعی دیگر نیز می‌شود (ایرانمنش، ۱۴۰۱).

در اقتصاد شهر میبید، رشد و توسعه صنعت جایگاه ویژه‌ای نزد سیاست‌گذاران محلی و مملکتی داشته است. آهنگ رشد و توسعه اقتصادی شهر میبید، با توجه به فاکتورهایی همچون آب و هوا، معادن غنی، نیروی کار و غیره، در گروه توسعه بخش صنعت، به‌ویژه صنعت کاشی و سرامیک بوده است و این بخش، نقش اصلی را در ایجاد فرصت‌های اشتغال و درآمد برای خانوارها بر عهده دارد، به‌گونه‌ای که حدود ۶۰ درصد کاشی و سرامیک کشور در شهر میبید تولید می‌شود و این شهر، قطب کاشی و سرامیک کشور به شمار می‌آید (امامی میبیدی، ۱۳۹۹). استقرار شبکه‌ای از ارتباطات شامل انواع راه‌ها، راه‌آهن و امکانات ترابری و غیره، نقش مهمی در توسعه اقتصادی-اجتماعی منطقه ایفا می‌کند و به‌عنوان یک عامل زیربنایی، در توسعه اقتصادی و اجتماعی شهر میبید کمک بسزایی کرده است. در واقع صنعت و ماشینی شدن فعالیت‌های انسانی در همه زمینه‌ها، نیروی محرکه فوق‌العاده پویایی برای ایجاد اشتغال افراد، ارتقای سطح زندگی، تحولات تشکیلات اقتصادی - اجتماعی و

سرانجام کل شئون جامعه است (شهیدی، ۱۳۷۱).

شرایط ویژه توسعه‌ای و ایجاد فرصت‌های شغلی فراوان در شهر میبد، زمینه مهاجرت نیروی انسانی کارگر را از دیگر استان‌های کشور و حتی اتباع خارجی به این شهر فراهم آورده است. در واقع این روند با بسترسازی مشاغل یدی و شغل‌هایی نیازمند تحصیلات و مهارت خاصی نیستند، با سرعت درخور توجهی افزایش داشته است. همچنین وجود شرایط مطلوب اقتصادی، همچون مسکن ارزان‌قیمت در نقاط خاص شهر، مانند بافت‌های فرسوده و محدوده‌های اسکان غیررسمی و نیز بالابودن میزان دستمزدها نسبت به مکان مبدأ، موجب شده است تا شهر میبد به مکانی ایده‌آل برای کارگران یدی و بدون تخصص از استان‌های دیگر کشور و همچنین اتباع کشورهای دیگر تبدیل شود.

در چند سال اخیر، تلاش برای توسعه صنعتی شهر میبد، به قیمت بی‌اعتنایی به ظرفیت فرهنگی و طبیعی شهر و زیرساخت‌های لازم در ابعاد گوناگون زیست‌محیطی، امنیتی، اجتماعی و غیره بوده است، همچنین توسعه صنعتی نامتوازن شهر میبد و ورود گسترده مهاجران، که بیشتر افراد کم‌سواد و بدون تخصص‌اند، سبب ایجاد مشکلات عدیده اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و امنیتی مانند کودکان کار، زباله‌گردی، افزایش ناامنی و بزهکاری، افزایش آلودگی و غیره شده است (رضائیان، ۱۳۹۳).

یکی از مسائل مهمی که شهر میبد با آن مواجه است، پیدایش و گسترش زباله‌گردی است. در واقع بررسی این مسئله، از زوایای مختلفی اهمیت دارد: نخست آنکه، فارغ از میزان گسترش زباله‌گردی، بررسی پیامدها و تبعات منفی زباله‌گردی برای زباله‌گردها، شهروندان و خود شهر میبد بسیار حائز اهمیت است؛ دوم، محروم‌ماندن زباله‌گردها و به‌ویژه کودکان زباله‌گرد از حقوق اساسی و اولیه خود است و سوم اینکه زباله‌گردها به علت ماهیت شغلی و شرایطی که در آن کار می‌کنند، منشأ بسیاری از مشکلات و آسیب‌هایی‌اند که نه‌تنها خود این افراد، سلامت شهروندان دیگر را نیز تهدید می‌کند. زباله‌گردی در شهر میبد به یک پدیده فراگیر تبدیل شده است. در واقع نسبت به اندازه شهر میبد، فراگیری پدیده زباله‌گردی در این شهر در طول یک دهه گذشته، بسیار

گسترده شده است، به‌گونه‌ای که بسیاری از مردم شهر، فارغ از مهاجر یا بومی، شهروند عادی یا مسئول، دغدغه گسترده‌ای در این زمینه دارند. فراگیری این مسئله به‌گونه‌ای است که در شهر کوچکی مثل میبد، تعداد زیادی از جمع‌کنندگان ضایعات در شهر فعالیت می‌کنند که بخشی از فعالیت این زباله‌گردها در راستای جمع‌آوری ضایعات برای آنهاست. به همین دلیل، هدف اصلی این پژوهش، شناخت این مسئله در بستر شهر کوچک، اما کاملاً صنعتی میبد است. در واقع این مقاله درصدد است تا پدیده زباله‌گردی را در شهر میبد، در بستر توسعه نامتوازن صنعتی بررسی کند و نابرابری نهفته در زندگی و وضعیت آنان را در چارچوب انتقادی و با استفاده از رویکرد مردم‌نگاری انتقادی، به تصویر بکشد.

پیشینه نظری

برای طراحی حساسیت نظری پژوهش، ابتدا سعی می‌شود چارچوب مفهومی در قالب پژوهش‌های پیشین و نظریه‌های مرتبط ارائه و سپس حساسیت نظری و نحوه ورود به میدان شرح داده شود. در سال‌های گذشته، تحقیقاتی در حوزه زباله‌گردی انجام شده است که در ادامه به مختصری از پژوهش‌های انجام‌شده اشاره می‌شود.

پروین (۱۴۰۱) در پژوهشی نشان داد که زباله‌گردها به سبب ساختار نابرابر طبقاتی، با انواع چالش‌های اجتماعی و بهداشتی مواجه‌اند. این افراد با کمترین حمایت رسمی و قانونی روبه‌رویند، از شمول تأمین اجتماعی خارج‌اند و در برنامه‌های رفاهی و سیاست‌گذاری‌های رسمی جامعه، نادیده گرفته می‌شوند.

نتایج تحقیق ظهیری‌نیا و هادی (۱۳۹۵) نشان داد که زباله‌گردی، پیامد حمایت اجتماعی ناکافی است که همین امر تصویر گویا و روشنی از دلایل زباله‌گردی را در بین افراد درگیر آشکار می‌کند. در واقع کنشگران و افراد درگیر در میدان مطالعه‌شده در این پژوهش، زباله‌گردی را راه برون‌رفت از تنگناهای معیشتی و ساختارهای نابرابر طبقاتی و جایگزینی برای سازمان‌های حمایتی، به جهت حمایت از خود و خانواده‌شان می‌دانستند.

نتایج پژوهش پروین و همکاران (۱۳۹۸) نیز بیانگر

نابرابر امکانات و رشد اقتصادی کند و نامتوازن، جریان‌های مهاجرت به‌عنوان یک مشکل اساسی بروز کرده است. دیدگاه‌های نظری متنوعی دربارهٔ سازوکار (مکانیسم) جریان‌های مهاجرتی وجود دارد که هر یک با تمرکز بر موضوع و بُعد خاصی از مهاجرت شکل گرفته است. در ادامه برخی از این نظریه‌های مرتبط با پژوهش را مرور می‌کنیم.

نظریه‌های اقتصادی نئوکلاسیک یا نظریهٔ تعدیل را رانیز و فای^۴ و سپس تودارو^۵ مطرح کردند. این رویکرد بر دو مبنای خرد و کلان ارائه شده است. اقتصاد نئوکلاسیک خرد در قالب مدل هزینه - فایده ارزیابی می‌شود. بر این اساس، کنشگر با محاسبهٔ هزینه - فایده تصمیم به مهاجرت می‌گیرد؛ در نتیجه اگر در محاسبات او، مهاجرت فایده‌ای بیش از هزینه داشته باشد، فرد اقدام به مهاجرت می‌کند. مهاجرت در اقتصاد نئوکلاسیک کلان، براساس رابطه و مبادلهٔ بین دو منطقهٔ مطالعه شده است و در اینجا فرد و تصمیم‌های او دخالتی ندارند (Massey et al., 1993).

ریشه‌های فکری این رویکرد در اقتصاد سیاسی مارکسیستی و تئوری نظام جهانی است. در این رویکرد، مهاجرت پدیده‌ای است که در پاسخ به شرایط ساختاری ایجاد و در بستری تاریخی انجام می‌شود. براساس این رویکرد، مهاجرت عمدتاً به دلیل الزامات توزیع فضایی نیروی کار در بخش‌های مختلف اقتصادهای ملی و بین‌المللی انجام می‌شود. به‌صورت کلی در مدل مارکسیستی، مهاجرت نیروی کار از پیرامون به مرکز، به‌عنوان پدیدهٔ استثمار و بهره‌کشی توجه می‌شود. در جامعهٔ مقصد، تبعیض در کار و بازار مسکن و غیره، موجب بیگانگی مهاجران از جمعیت مقیم می‌شود (De'Haas, 2010).

نظریهٔ وابستگی در دیدگاه تضاد، یکی از دیدگاه‌های جامعه‌شناختی رایج در تبیین مسائل اجتماعی محسوب می‌شود. در دیدگاه تضاد، جامعه عرصهٔ تضادها و مبارزات طبقاتی است و دربارهٔ متغیرهایی مانند روابط حاکمیت، تقسیم کار، توزیع نابرابر امکانات اقتصادی و تغییرات و دگرگونی‌های اساسی بحث می‌شود. در دیدگاه تضاد، تبیین

تعامل و رابطهٔ میان مهاجرت و افزایش آسیب‌های اجتماعی مانند زباله‌گردی است. مهاجران شهرهای کوچک و روستاها که از طبقات بسیار پایین و بدون مهارت و فاقد تجربهٔ شغلی‌اند، به زباله‌گردی روی می‌آورند. زباله‌گردها ذیل چتر حمایتی و قانونی دولت‌ها و نهادهای مربوطه، مثل شهرداری‌ها قرار نمی‌گیرند. بیشتر زباله‌گردها، بیمهٔ تأمین اجتماعی، بازنشستگی و مزایای مربوط به آن، یعنی سختی کار و ... را ندارند.

نتایج تحقیق زولنیکوف^۱ (2023) نشان داد که افراد نه به انتخاب خود، به دلیل مسائل معیشتی، مجبور به زباله‌گردی می‌شوند. این افراد، بسیار آسیب‌پذیرند و به‌علت شرایط محیط کاری، فقدان حمایت و نظارت دولتی، فقدان بیمهٔ درمانی و همچنین ساختار نابرابر طبقاتی، در معرض انواع مختلفی از آسیب‌های اجتماعی قرار دارند.

سینگ و همکاران^۲ (2023) در پژوهشی دیگر، به این نتیجه دست یافتند که زباله‌گردها بیشتر مهاجرانی از شهرها و روستاهای کوچک‌اند که عمدتاً به دلیل در دسترس نبودن فرصت شغلی مناسب و همچنین مشکلات و نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی، به این کار روی می‌آورند. این افراد در محیطی ناایمن و شرایط بهداشتی ناسالم کار می‌کنند و از حمایت دولتی نیز، بی‌بهره‌اند.

همچنین نتایج تحقیق تیموتی دادا و همکاران^۳ (2022) نشان داد بیشتر افراد زباله‌گرد از وضعیت رفاهی خود، به‌علت شرایط ناسالم کار، فقر شدید، نبود حمایت و توجه دولت، حاشیه‌نشینی و همچنین وجود نابرابری و تبعیض، ناراضی‌اند. این افراد در معرض انواع آسیب‌ها و خطرات از جمله خطرات بهداشتی شغلی قرار دارند که این مسئله آنها و جامعه را تهدید می‌کند.

برای ساخت حساسیت نظری، در کنار پژوهش‌های پیشین، از نظریه‌های مرتبط نیز استفاده می‌شود. در ادامه سعی خواهد شد بینش‌های نظری مرتبط واکاوی شود. در کشورهای جهان سوم به دلیل رشد سریع جمعیت، توزیع

¹ Zolnikov

² Singh et al.

³ Timothy Dada et al.

⁴ Ranis and Fei

⁵ Todaro

قواعدی ارائه داده است که افراد بر سر آن توافق می‌کنند. او شش گزاره برای هدایت برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری عادلانه استخراج کرده است که به‌طور خلاصه عبارت‌اند از ۱. استثمار نکردن نیروی کار؛ ۲. نابودی همه اشکال به حاشیه راندن گروه‌های اجتماعی؛ ۳. دسترسی به قدرت سیاسی و ابراز وجود گروه‌های ستم‌دیده؛ ۴. نابودی امپریالیسم فرهنگی؛ ۵. برقراری اشکال انسانی کنترل اجتماعی و ۶. کاهش آثار نامطلوب بوم‌شناختی پروژه‌های اجتماعی.

هاروی (1973) همچنین دو ضابطه را برای دستیابی به عدالت اجتماعی ارائه می‌دهد: ۱. توزیع درآمد: باید به طریقی باشد که الف) نیازهای جمعیت هر منطقه برآورده شود؛ ب) تخصیص منابع به طریقی انجام شود که ضرایب فزاینده بین منطقه‌ای به حداکثر برسد و ج) تخصیص منابع اضافی به طریقی باشد که در رفع مشکلات خاص ناشی از محیط اجتماعی و فیزیکی مؤثر واقع شود و ۲. سازوکارهای نهادی، سازمانی، سیاسی و اقتصادی باید به‌گونه‌ای باشد که دورنمای زندگی در محروم‌ترین مناطق، تا حد امکان بهتر شود.

پارک^۲ (1928)، نخستین متفکری بود که مفهوم «انسان حاشیه‌نشین» را پیشنهاد و آن را به‌صورت یک نظریه پرورش داد. او با الهام از عقاید و افکار زیمل^۳ (1908)، مفهوم انسان حاشیه‌نشین را چنین تعریف می‌کند: «انسان حاشیه‌نشین، شخصیتی است که از حاصل برخورد یا پیوند دو نظام فرهنگی متفاوت و احیاناً متخاصم ظهور می‌کند. چنین موجود دورگه‌ای در یک زمان واحد، نسبت به هر دو نظام فرهنگی احساس بستگی و تعلق دارد، ولی در عین حال خود را نسبت به هیچ‌کدام کاملاً متعلق و متمایل نمی‌داند». همچنین مهاجرت را یکی از عوامل مهم ایجاد انسان حاشیه‌نشین می‌داند و بیان می‌کند که فرد مهاجر در میان ارزش‌های دو نظام فرهنگی پیوسته، در حال تقلا و مبارزه است و همین عامل موجب ایجاد شخصیتی دوگانه در او می‌شود.

پارک (1928) به مشخص کردن فرایندهای سازگاری مهاجران توجه داشت. او درک می‌کرد که مهاجران در گذار از دنیای کهن خود به دنیای جدید، بسیاری از جابه‌جایی‌های

پدیده‌ها و مسائل اجتماعی در مقیاس کلان است؛ بنابراین در فرآیند مهاجرت، لازم است نخست به مسئله نبود توسعه توجه کرد؛ زیرا در این راستاست که روابط نابرابر ساختی و مکانی بین بخش‌های مختلف جامعه مدنظر قرار می‌گیرد. پیروان نظریه وابستگی معتقدند که مهاجرت، معلول توسعه نابرابر است. از نظر آنها، مهاجرت نه تنها شکل‌دهنده وابستگی کشورهای جهان سوم است، خود باعث تقویت وابستگی این کشورها نیز می‌شود. مهاجرت از طرفی عامل تقویت توسعه‌نیافتگی منطقه مهاجر فرست و از طرف دیگر، عامل ایجاد و تشدید ناراضی‌های منطقه مهاجر پذیر است (Morawska, 2012). به‌طور خلاصه در نظریات وابستگی، مهاجرت امری اجباری است که براساس توسعه‌نداشتن یک منطقه نسبت به منطقه‌ای دیگر و وابستگی غیر سرمایه‌داری به بخش سرمایه‌داری به وجود می‌آید؛ سپس به یک امر کاملاً استثماراری تبدیل و باعث گسترش هرچه بیشتر توسعه‌نیافتگی می‌شود.

به باور هاروی^۱ (2002)، عدالت اجتماعی مفهومی مدرن است که به تحقق فرصت‌ها و زندگی و شانس برابر اشاره دارد. عدالت اجتماعی، برابری تعهدات و مسئولیت‌های مدنی در میان جامعه و برابری گستردگی مشکلات در میان گروه‌های مختلف جامعه تعریف می‌شود. در واقع در جهت رسیدن تمامی ساکنان شهرها به نیازهایشان به‌صورت یکسان، مبحث عدالت اجتماعی به وجود می‌آید که بی‌توجهی به آن، تبعات بسیار ناگواری همچون حاشیه‌نشینی و تراکم بیش از اندازه در یک منطقه، توسعه یک‌جانبه شهرها و غیره را در پی خواهد داشت. یکی از نظریات مرتبط با برنامه‌ریزی معطوف به عدالت، نظریه هاروی (2002) است. او می‌پذیرد که محتوای واژه عدالت، بسته به شرایط اجتماعی، جغرافیایی و تاریخی، معانی مختلفی می‌یابد. در نظر او، عدالت و عقلانیت در زمان‌ها و فضاهای مختلف و میان افراد متفاوت، معانی گوناگونی به خود می‌گیرند. در واقع درست و غلط واژگانی اند که تغییرات انقلابی را رقم می‌زنند.

هرچند هاروی (2002) بر این باور است که نمی‌توان تعریف انتزاعی از عدالت ارائه داد، اما خواه‌ناخواه،

² Park

³ Simmel

¹ Harvey

آن را به‌عنوان تکنیک گردآوری داده‌ها مدنظر قرار داد که با توجه به روش مردم‌نگاری انتقادی، همان مشاهده و مصاحبه (نیمه‌ساختاریافته و عمیق) است.

با توجه به روش انتخابی که همان مردم‌نگاری انتقادی است، از رویکرد ۵ مرحله‌ای کارسپیکن^۱ (1996) بهره می‌جویم که در جدول ۱ مشاهده‌شدنی است.

براساس آنچه در مراحل پنج‌گانه کارسپیکن ذکر شده است، کار از مشاهده میدانی غیر مشارکتی آغاز می‌شود، به صورتی که محقق یا پژوهشگر در میدان، ابتدا در نقش یک مشاهده‌گر ناشناس عمل می‌کند و برداشت‌های اولیه خود را طبق مشاهداتش انجام می‌دهد.

در این مسیر یکی از محققان نزدیک به دو سال وارد میدان شد و مشاهدات غیر مشارکتی خود را آغاز کرد. در این میان، یادداشت‌ها و برداشت‌های میدانی خود را به‌صورت منظم نوشت و ارزیابی‌های اولیه خود را برای بازسازی فرهنگی انجام داد. مرحله دوم، تجزیه و تحلیل برساختی پیشینی است. در این مرحله محققان تمامی مشاهدات خود در میدان مطالعه‌شده را سامان‌دهی و یک تحلیل اولیه از آن ارائه می‌کنند. آنها تفسیرهای خود را با استفاده از رویکرد اتیک، به‌صورت مقوله‌های اولیه مطرح و شرایط را برای ورود به مرحله سوم آماده می‌کنند که همان گفت‌وگوهای آشکار و بدون واسطه است؛ در نتیجه در این مرحله سعی شد، یادداشت‌های میدانی و مشاهدات غیر مشارکتی تفسیر و میدان مطالعه‌شده، مشخص و حساسیت نظری برساخت شود. همچنین مفاهیم و مقولات حساس اولیه برساخت شدند و براساس آن، شیوه ورود به مصاحبه‌ها مشخص شد.

مرحله سوم، تولید داده‌های گفت‌وگومحور است. در این مرحله، محقق مجدد وارد میدان می‌شود و این ورودش را با اطلاع‌رسانی به مشارکت‌کنندگان انجام می‌دهد. جمع‌آوری اطلاعات از نظرها و دیدگاه‌های سوژه‌های مطالعه‌شده، قدم دوم در این مرحله است که از طریق مصاحبه به‌صورت فردی انجام می‌شود. این داده‌های استخراج‌شده از طریق مصاحبه، شناختی را تأیید یا رد می‌کنند که یک محقق در طی مراحل

درناک را تجربه کرده‌اند. تازه‌واردان بین دو محیط فرهنگی زندگی می‌کردند. آنها دیگر بخشی از فرهنگ قدیمی و جدید نبودند. این ممکن بود به آن چیزی منجر شود که پارک در موارد گوناگون، آنها را تضعیف روحیه یا در هم آمیختگی مشخص می‌نامید؛ یعنی کنترل‌های اجتماعی و ارزش‌های فرهنگی در یکپارچگی فرد با جامعه مؤثر نبودند. این امر به دشواری‌های بالقوه گوناگونی مانند بیماری روانی، خودکشی و اعمال تبهکارانه کمک می‌کرد (کیوستو، ۱۳۷۸).

در جمع‌بندی پیشینه‌های بررسی‌شده و نظریات مربوط به فرایندهای توسعه صنعتی و مهاجرت، بیان می‌شود که نوعی نابرابری و نبود تعادل، زمینه‌ساز مهاجرت است و در این راستا همیشه گروه‌های مهاجر و کم‌برخوردار دچار مشکلات و آسیب‌های بیشتری می‌شوند. در واقع توزیع مزایای این توسعه نامتوازن به‌صورت برابر و یکسان نیست و سهم چندانی نصیب اقشار آسیب‌پذیر نمی‌شود.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش، یک پژوهش کیفی با رویکردی انتقادی و روش استفاده‌شده در آن، مردم‌نگاری انتقادی است. استفاده از این شیوه برای افشای سلطه موجود در میدان پژوهش است. در سال‌های اخیر، روش مردم‌نگاری انتقادی به‌عنوان یک روش پژوهشی، رشد چشمگیری داشته و در مسائل مرتبط با گروه‌های کم‌برخوردار و حاشیه‌ای استفاده شده است. در این رویکرد کوشش شده است تا با استفاده از اصول نظریه‌های انتقادی، با هدف پیوند بین پدیده‌های اجتماعی و رویدادهای تاریخی - اجتماعی، از طریق آشکارکردن فرضیات پنهان و ایدئولوژی‌ها، برخی از موقعیت‌ها و پدیده‌های اجتماعی بازایی شود (توماس، ۱۳۹۷).

مشارکت‌کنندگان این پژوهش افرادی‌اند که به‌نوعی تحت تأثیر زباله‌گردی و پیامدهای آن قرار گرفته‌اند. مصاحبه‌ها با ۲۰ نفر و به‌صورت هدفمند و به روش گلوله‌برفی انجام شد. همچنین محقق تنوع در انتخاب افراد و ملاک‌های شمول از نظر نوع جنسیت، سطح تحصیلات، سن و غیره را به‌صورت اولویت‌بندی و منظم انجام داد و از آن چیزی استفاده کرد و

^۱ Carspecken

2006). در این مرحله، یافته‌های پژوهش در سطوح سیستمی بازبینی، تفسیر و سعی می‌شود داده‌های پژوهش با نظریه‌های انتقادی تحلیل و بررسی شود که در بخش بحث و نتیجه‌گیری ارائه خواهد شد.

قبل به دست آورده است. مراحل چهارم و پنجم، مراحل‌اند که با هم و از طریق رویکرد اتیک انجام می‌شوند. داده‌های به دست آمده در این دو مرحله با استفاده از نظریه‌های موجود و روابط بین سیستمی تجزیه و تحلیل می‌شوند (Hardcastle et al.,

جدول ۱- مراحل پنج‌گانه کارسپکن در مردم‌نگاری انتقادی

Table 1- The five stages of Carspecken in critical ethnography

ردیف	شرح	جمع‌آوری داده‌ها	تحلیل و بررسی
۱	ایجاد رکوردهای اولیه	کار میدانی، مشاهده، غیر مشارکتی تک‌سویه، غیر مزاحمتی، تأمل	بازسازی فرهنگی (اتیک)
۲	تفسیر محقق (رویکرد اتیک)	تجزیه و تحلیل بازساختی اولیه	بازسازی فرهنگی (اتیک)
۳	تولید داده‌های گفت‌وگویی (امیک)	کار میدانی، مشاهده مشارکتی، مصاحبه، تعامل و تأمل	بازسازی فرهنگی (امیک)
۴	توصیف روابط سیستم‌ها با زمینه کلان‌تر	انجام تجزیه و تحلیل سیستم‌ها بین مکان‌ها / سایت‌ها / فرهنگ‌ها (اکتشاف)	تجزیه و تحلیل سیستم (اتیک)
۵	تبیین نظام رابطه‌ای	پیونددهنده یافته‌ها با نظریه‌های سطح کلان (تبیین)	تجزیه و تحلیل سیستم (اتیک)

منبع: (Hardcastle et al., 2006).

روایی داشته باشند. از سوی دیگر، یافته‌های پژوهش در اختیار مشارکت‌کنندگان و همکاران محققان قرار گرفت و از آنها درباره مسیر پژوهش و اعتبار یافته‌ها سؤال شد و این مسائل به تأیید آنها رسید. همچنین محققان برای اعتباریابی از تکنیک مثلث‌بندی هم استفاده کردند و به نوعی با چندگانه‌گرایی روش‌شناختی سعی کردند اطلاعات و داده‌ها را از منابع متعدد گردآوری کنند. از سوی دیگر محققان با استفاده از تکنیک بازاندیشی مائتر و دوئت^۲ (2003)، سعی کردند در طول پژوهش و پس از آن به‌طور مداوم در یافته‌های خود، بازاندیشی کنند. همچنین در نهایت محققان سعی کردند با تشریح کلیشه‌های ذهنی و پیش‌داوری‌های موجود، به اطلاعات عینی و معتبری دسترسی پیدا کنند.

مشاهده‌های میدانی

اولین مسئله‌ای که با ورود به میدان به‌راحتی و به میزان زیادی مشاهده می‌شود، وجود تعداد بالای زباله‌گرد در شهر مپید

در این پژوهش سعی شد، تمامی ملاحظات اخلاقی رعایت شود. در این مسیر چند کار انجام شد: ۱. تمامی مصاحبه‌ها با میل و رضایت مصاحبه‌شوندگان، با تعیین زمان از سمت افراد و با کسب اجازه برای ضبط مصاحبه‌ها انجام شد؛ ۲. از کلیه مشارکت‌کنندگان، رضایت‌نامه گرفته شد که صدا و اطلاعات آنان اصلاً در اختیار هیچ شخص سومی قرار نگیرد؛ ۳. اطلاعات مشارکت‌کنندگان به‌طور کاملاً محرمانه تنظیم و ارائه شد.

برای شاخص‌های اعتبار هم سعی شد، ملاک‌های چهارگانه لینکلن و گوبا^۱ (1985) شامل اعتبارپذیری، انتقال‌پذیری، تصدیق‌پذیری و باورپذیری رعایت شود. در این مسیر تلاش شد تا در قدم اول، محققان مشارکت طولانی‌مدتی در پژوهش داشته باشند که این امر به‌طور ویژه انجام شد. از سوی دیگر تلاش شد تا دریافت و گردآوری اطلاعات در فضایی کاملاً آرام و بدون تنش انجام شود تا داده‌ها، اعتبار و

² Mauthner and Doucet

¹ Lincoln and Guba

مشاهده می‌شوند که در سطل‌های زباله مشغول جمع‌آوری زباله‌های بازیافت‌شدنی‌اند (شکل ۱).

است. این مسئله نوظهور طی چند سال اخیر در شهر میبد ظهور و گسترش یافته است، به‌گونه‌ای که هنگام تردد در خیابان‌ها و محلات و در تمام ساعات شبانه‌روز، افرادی

شکل ۱- زباله‌گردی در شهر میبد

Fig 1- Dumpster diving in the meybod

سطل‌های زباله، تمام چیزهایی را جمع‌آوری می‌کنند که در کوچه و خیابان بازیافت‌شدنی باشند و بتوان آنها را و خرید و فروش کرد. همین عامل، سبب ایجاد جرائمی مانند سرقت شده است. طبق مشاهده‌ها، زباله‌گردها از خانه‌های نیمه‌ساز زیادی در شهر میبد سرقت کرده‌اند.

طبق مشاهده‌ها، این افراد متشکل از مهاجران داخلی و اتباع‌اند که البته درآمد بالای این کار سبب شده است تا برخی از مردم بومی نیز به انجام آن ترغیب شوند. زباله‌گردها در شهر میبد، شامل طیف وسیعی از افراد در گروه‌های سنی/جنسی متفاوت‌اند (شکل ۲). این افراد علاوه بر

شکل ۲- کودکان خیابانی زباله‌گرد و جمع‌کننده ضایعات

Fig 2- Dumpster Diver Street children in the Meybod

شد افرادی در ساعات اولیه روز، گروهی از این زباله‌گردها را به شهر و میدان‌های اصلی مانند میدان جوان، شهرداری و

طبق مشاهده‌ها، فعالیت برخی از گروه‌های زباله‌گرد نیز به‌صورت سیستمی است؛ زیرا با مشاهده‌های منظم مشخص

زباله‌گردها به علت تعدد مغازه‌ها و رفت و آمد در خیابان امام خمینی و خیابان‌های منتهی به آن، زباله‌گردی می‌کنند. زباله‌گردها با گاری‌های دستی یا گونی و یا موتور و ماشین در تمام ۲۴ ساعت شبانه‌روز، سراغ تمام سطل‌های زباله، مغازه‌ها و حتی منازل می‌روند و هر وسیله‌ای را جمع‌آوری می‌کنند، قابلیت بازیافت دارد. اعضای گروه‌ها و شبکه‌های زباله‌گرد در اواسط روز، تمام وسایل جمع‌آوری‌شده خود را به سرگروه تحویل می‌دهند که معمولاً صاحب یک مرکز خرید و فروش ضایعات است و دوباره به جمع‌آوری زباله مشغول می‌شوند. زباله‌گردهای مستقل نیز وسایل جمع‌آوری‌کرده خود را به علت تعدد زیاد و سهولت دسترسی به مراکز خرید و فروش ضایعات در سطح شهر و به اولین مرکز ضایعاتی می‌فروشند و دوباره به کار خود ادامه می‌دهند و این روند هر روز ادامه دارد. مشاهده‌های محقق در این زمینه، حدود سه ماه طول کشید.

شکل ۳- کودک خیابانی زباله‌گرد و جمع‌کننده ضایعات

Fig 3- Street child, scavenger and waste collector

پس از آن محققان سعی کردند برداشت‌های اولیه خود را براساس مشاهده‌ها بازسازی کنند. در این مرحله، محققان به نوعی حساسیت نظری خود را طراحی کردند. در این مرحله بود که حوزه‌ها، قلمروها و تعاملات روابط قدرت، نقش‌ها، تصمیم‌سازی‌های افراد و به‌طور کلی تعاملات افراد در شهر ارزیابی شد. محققان در مرحله سوم با تنظیم پروتکل مصاحبه، وارد میدان پژوهش شدند و در جمع‌آوری داده‌های

آیت‌الله خامنه‌ای و همچنین سه‌راه سعیدی می‌آورند و آخر شب‌ها نیز از همان مکان جمع‌آوری می‌شوند. زباله‌گردی در شهر میند، به میزانی علنی و آشکار تبدیل شده است که برخی از اشخاص با وانت و یا کامیون خاور و به‌صورت گروهی در تمام ساعات روز، اقدام به تفکیک و جمع‌آوری زباله‌ها در سطل‌های زباله شهر می‌کنند. این امر علاوه بر تخریب سیمای تاریخی و سنتی شهر میند، باعث ایجاد ترافیک سنگین در خیابان‌ها و معابر شهری می‌شود. البته برخی از زباله‌گردها نیز در قالب گروه‌های خانوادگی و یا فامیلی، اقدام به زباله‌گردی در سطح شهر می‌کنند. طبق مشاهده‌ها، بیشتر این گروه از زباله‌گردها، صبح زود کار خود را با یک گاری و چند گونی بزرگ از یک نقطه مشخص شروع می‌کنند و غروب همه آن گونی‌های پرشده را به مراکز خرید و فروش ضایعات می‌فروشند و به خانه بازمی‌گردند. طبق مشاهده‌ها، یکی دیگر از مواردی که بر رشد چشمگیر زباله‌گردی در شهر میند اثر داشته است، رشد قارچ‌گونه مراکز خرید و فروش ضایعات در خیابان‌های اصلی، مانند بلوار بسیج، خیابان امام خمینی، بلوار خواجه رشیدالدین میندی، بلوار شمس‌الحق، خیابان آیت‌الله خامنه‌ای و همچنین در نقاط مرکزی شهر، مانند میدان بسیج، بیت‌الزهرا، اعرافی و غیره است که همین عامل سبب افزایش زباله‌گردی و جرائم مرتبط به آن شده است. در واقع بین رشد زباله‌گردی و مراکز جمع‌آوری ضایعات، رابطه‌ای دوسویه و مستقیم وجود دارد.

یافته‌های پژوهش

در ابتدا یکی از محققان به‌واسطه زندگی در شهر میند و تجربه زیسته، مشاهده‌های غیر مشارکتی خود را از وضعیت زباله‌گردها انجام داد و مسائل و مشکلات آنان را ثبت و ضبط کرد. مشاهده‌های میدانی حاکی از آن است که حضور زباله‌گردها در شهر میند، بسیار رایج و گسترده است. در سطح شهر، به‌راحتی افرادی در نقاط مختلف مشاهده می‌شوند که در خیابان‌ها و کوچه‌ها مشغول جمع‌آوری زباله‌اند. بسیاری از این زباله‌گردها معمولاً در سنین بسیار پایینی قرار دارند و به‌جای حضور در مدارس، برای تأمین نیازهای اقتصادی خود و خانواده‌هایشان، مجبور به زباله‌گردی می‌شوند. بیشتر

گفت‌وگومحور کوشیدند. در این مسیر هفت مقوله استخراج شد که در ادامه کندوکاو می‌شود.

بسترهای زباله‌گردی

بسترهای زباله‌گردی، اولین مقوله استخراج‌شده از داده‌های جمع‌آوری‌شده است. شهرستان میبد، با تجربه روند صنعتی‌سازی سریع و گسترده، از جمله شهرهای ایران است که با پیامدهای صنعتی‌شدن سریع و گسترده دست‌وپنجه نرم می‌کند. شهری که همانند دیگر شهرهای نزدیک خود در

استان یزد، به‌صورت تاریخی ارتباط چندانی با دیگر مناطق ایران نداشته است، کمتر مهاجرپذیر بوده و فرهنگ غنی خود را به‌واسطه حفظ مرزها (نداشتن تجربه تهاجم از جانب اقوام یا ...) حفظ کرده است، حال با وضعیتی مواجه است که براساس اطلاعات به دست آمده از داده‌های مهاجران، از تمامی استان‌های ایران، مهاجر دارد. شواهد نشان می‌دهد این روند در ۸ سال اخیر، تشدید یافته است. با وجود این در خوش‌بینانه‌ترین حالت ممکن، در سال‌های اخیر به ازای هر سال، هزار مهاجر وارد شهر شده است.

جدول ۲- جابه‌جایی‌های مهاجران در شهر میبد (منبع: محاسبات نگارندگان)

Table 2- Movements of immigrants in the Meybod

تعداد خالص مهاجران	واردشده از خارج کشور	خارج‌شدگان به استان‌های دیگر	خارج‌شدگان به دیگر شهرستان‌های استان یزد	واردشده از درون استان یزد	واردشده از دیگر استان‌ها	جابه‌جایی‌های درون شهرستانی	تعداد مهاجرت ناخالص (حجم کل جابه‌جایی‌های جمعیتی)	دوره
۵۴۹۵	۱۳۲	۱۲۵۷	۹۳۶	۱۱۷۶	۶۳۹۸	۴۵۰	۱۰۳۶۷	۱۳۹۰-۱۳۹۵
۴۷۳۸	۶۷۴	۶۸۲	۶۴۳	۱۱۵۵	۴۲۳۴	۹۶۹	۸۳۵۷	۱۳۸۵-۱۳۹۰
ناموجود	۳۳۹	ناموجود	ناموجود	۲۱۲۷	۸۰۷۹	۲۰۳۵	ناموجود	۱۳۸۵-۱۳۷۵

نامتوازن شهرها بوده است. با افزایش و رشد نامتوازن صنایع در شهرها و به‌خصوص مناطق تازه صنعتی شده و در پی آن ورود گسترده مهاجران به این شهرها، آسیب‌ها و مسائل اجتماعی متعددی ایجاد می‌شود که در این بین، زباله‌گردی یک مسئله بسیار جدی قلمداد می‌شود (احمدی، ۱۳۹۸). با توجه به این مقوله، رشد بسیار سریع و نامتوازن صنایع در چند سال اخیر و در پی آن ورود گسترده مهاجران به شهر میبد، سبب افزایش تعداد زباله‌گردها شده است که این تعداد

همان‌طور که جدول ۲ نشان می‌دهد، مهاجرت بی‌رویه به شهر کوچک میبد، به‌شدت در جریان بوده است. دلیل این امر، حرکت به سمت صنعتی‌شدن میبد است. تجربه زیسته محققان مبتنی بر این است که هیچ زباله‌گردی حتی یک دهه پیش‌تر در میبد وجود نداشته است. این وضعیت به‌واسطه صنعتی‌شدن به وجود آمده است، به‌طوری که بیشتر زباله‌گردان را مهاجران تشکیل می‌دهند. در واقع بروز مسائل اجتماعی و فرهنگی، از جمله پیامدهای صنعتی‌شدن سریع و

می‌کند. این افراد از صبح تا شب در سطل‌های زباله، سطح شهر و کوچه و محله‌ها به جمع‌آوری مواد بازیافتی مشغول‌اند و هنگام غروب، مواد بازیافتی جمع‌آوری شده را به این ضایعات فروش تحویل می‌دهند و مبلغ ناچیزی را دریافت می‌کنند. در واقع به اعتقاد مشارکت‌کنندگان، این افراد زباله‌گرد، خود نیز از طرف ضایعات‌فروشان استثمار می‌شوند و در این میان سود اصلی حاصل از زباله‌های بازیافتی، سهم ضایعات‌فروشان می‌شود. مشارکت‌کننده شماره ۲ در این زمینه بیان می‌کند:

«من طرف می‌شناسم دوساله از شهر {...} اومده میبد و یک مکان بزرگ اجاره کرده و ضایعات فروشی می‌کنه. همین آدم حدود ۱۰ نفر رو هم با خودش آورده و مدیرتسون می‌کنه و شب‌ها هم توی همون ضایعاتی می‌خوابن و یک کانکس هم گوشه ضایعاتی گذاشته و خودش و زنش زندگی می‌کنند. تازه چند تا از اتباع و معتادین هم به گروهش اضافه کرده. اینا رو صبح اول وقت می‌فرسته زباله‌های بازیافتی جمع کنند و بیان. این‌قدر هم کارش گرفته. هرچند وقت یک‌بار، یک ماشین تک یا جفت می‌گیره و همه این زباله‌های بازیافتی رو می‌فرسته برای فروش. یکی از مغازه‌های کناری این ضایعات فروش می‌گفت حتی می‌خواد که ملک این ضایعات فروشیش رو از صاحبش بخره».

سودجویی استثمارگرانه خانوادگی

سودجویی استثمارگرانه خانوادگی، سومین مقوله استخراج‌شده از داده‌های جمع‌آوری شده است. برخلاف تصورات موجود، بیشتر زباله‌گردها به‌خصوص کودکان زباله‌گرد، پشتوانه‌های خانوادگی دارند و با اطلاع خانواده خود و به توصیه آنها و یا حتی به‌همراه والدین یا اقوام خود به زباله‌گردی روی می‌آوردند. کودکان زباله‌گرد، با فعالیت خود، در اصل به خانواده‌هایشان کمک می‌کنند. این کودکان یا با والدین و اقوام خود به زباله‌گردی مشغول می‌شوند و یا اینکه با صلاح‌دید خانواده، با افراد دیگری درون یک شبکه زباله‌گردی کار می‌کنند. در این زمینه، برخی خانواده‌های

روز به روز با گسترش صنایع در حال افزایش است. مشارکت‌کننده شماره ۱۶ در این باره می‌گوید:

«طی چند سال اخیر که کارخانه‌های زیادی تأسیس شدن و مهاجرای زیادی به شهر اومدن، زباله‌گردا هم خیلی زیاد شدن. اوایل که زباله‌گردی شروع شده بود، توی میبد، ساعت ۱۱، ۱۲ شب میومدن و صورتشونو می‌پوشوندن که کسی اونا رو نبینه و خیلی کم بود، اما الان جوری شده در ۲۴ ساعت شبانه‌روز، صبح ظهر و شب هستن».

اقتصاد زباله‌گردی

اقتصاد زباله‌گردی، دومین مقوله استخراج‌شده از داده‌های جمع‌آوری شده است. این مقوله در واقع نشان‌دهنده این است که به اعتقاد مشارکت‌کنندگان با صنعتی‌شدن نامتوازن شهر میبد، بسیاری از افراد از شهرهای دور و نزدیک مشغول به زباله‌گردی می‌شوند. این افراد نه از روی نیازمندی و فقر، برای کسب درآمد بالا از طریق تفکیک زباله‌ها به این امر مبادرت می‌کنند. بیشتر این افراد قبلاً سابقه زباله‌گردی داشتند. مطالعات اجتماعی در این زمینه نیز نشان می‌دهد در بسیاری از موارد، عده‌ای از ذی‌نفعان، افراد فقیر و به‌ویژه افراد آسیب‌پذیر و در حاشیه مانده (همانند اتباع افغانستانی، کودکان فقیر و ...) را در گروه‌های سازمان‌دهی شده به کار می‌گیرند. این افراد در شبکه‌های سازمان‌دهی شده، با سرتیم‌هایی در ساعات‌های مشخص و مناطق اختیارشده به زباله‌گردی مشغول می‌شوند. در واقع همه‌چیز تحت کنترل است و سود کلان به صاحبان متمول در قبال مزد اندک به زباله‌گردهایی می‌رسد که بیشتر از نیروهای کودک و یا زنان و دختران‌اند (شریفی یزدی، ۱۳۹۸). به اعتقاد مشارکت‌کنندگان، فعالیت زباله‌گردها در شهر میبد نیز نمی‌تواند یک پدیده خودجوش و بدون سازمان‌دهی باشد و در بسیاری از موارد فعالیت آنها در قالب فعالیت‌های سازمان‌یافته است. در واقع بسیاری از کودکان، دختران و زنان مهاجر، معتادان و حتی اتباعی که به‌صورت غیرقانونی وارد کشور شده‌اند، به شبکه‌های زباله‌گردی وارد شده‌اند که بیشتر تحت رهبری فردی است که یک ضایعات فروشی را مدیریت

آسیب و بحران‌اند، چهره و روح و روان شهرها را نیز مخدوش می‌کنند. حضور این افراد در سطح جامعه، حتی بر بافت اجتماعی شهرها نیز اثر می‌گذارد و امنیت جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. مشارکت‌کنندگان پژوهش در این زمینه معتقدند با توجه به سابقه تاریخی، مذهبی و گردشگری شهر میبد، وجود این زباله‌گردها زیبنده نیست و باعث خدشه‌دار شدن سیمای شهر در بین شهروندان و توریست‌ها می‌شود. همه این مسائل در حالی است که میبد حتی در دسته شهرهای متوسط هم قرار نمی‌گیرد و شهرهای هم‌رده آن (به لحاظ جمعیتی) تقریباً به هیچ وجه با چنین پدیده‌ای مواجه نیستند (جمعیت شهر میبد کمی بیشتر از صد هزار نفر است).

مشارکت‌کننده شماره ۳ در این رابطه بیان می‌کند:

«وجود زباله‌گردها، چهره شهر رو خیلی خراب کرده. این قدر اینا زیاد شدن که کافیه فقط ۵ دقیقه توی شهر با ماشین بری تا چقدر کودک کار و زباله‌گرد و گدا ببینی. چهره شهر خیلی خراب شده.»

زیستنِ آسیب

زیستنِ آسیب، پنجمین مقوله استخراج‌شده از داده‌های جمع‌آوری شده است. در شغل زباله‌گردی، نه تنها افراد بزرگسال، طیف وسیعی از کودکان نیز در این حوزه فعالیت دارند. این کار معضلات و مشکلاتی مانند ساعت‌های کاری طولانی و فشار کاری بالا، شرایط نامناسب بهداشتی، آلودگی زیستی و به تبع آن، مخاطراتی همچون به خطر افتادن سلامت جسمی و روانی فرد زباله‌گرد، آسیب‌دیدگی و حوادث حین کار، احساسات ناخوشایند روانی ایجادشده به هنگام جمع‌آوری زباله، نزاع و خطرهای دیگر را نیز در پی دارد. پدیده زباله‌گردی از لحاظ جسمی و روانی، آسیب‌های متعددی را به افراد مشغول در این کار وارد می‌کند، به طوری که امکان دارد این اشخاص به سبب ارتباط با زباله‌ها دچار بیماری‌هایی شوند و این بیماری را به دیگر افراد جامعه انتقال دهند؛ همچنین این زباله‌گردها هنگامی که کیسه زباله‌ای را باز و به

دارای آسیب‌های جدی، مثل اعتیاد و یا خانواده‌هایی که امکان تأمین هزینه‌های زندگی را ندارند، حاضرند کودک خود را در مقابل رقم ناچیزی، در اختیار افراد فعال در این حوزه قرار دهند (حسینی، ۱۴۰۱). در این ارتباط، مشارکت‌کنندگان تحقیق معتقدند که شبکه‌های خویشاوندی و قومی، نقش مهمی در مراکز ضایعاتی و زباله‌گردی دارند و افرادی که در کارند، با استفاده از تجارب و اطلاعات به دست آمده و روابط خویشاوندی، دیگر اعضای خانواده و اقوام، به خصوص کودکان خود را برای افزایش سود، به فعالیت جمع‌آوری زباله وارد می‌کنند. مشارکت‌کننده شماره ۱۳ در این زمینه بیان می‌کند:

«یک بار یکی از این بچه‌های زباله‌گرد که حدود ۷ سال سن داشت رو آوردم خونه خودم تا هم بهش غذا بدم و هم یکسری وسایل بازیافتی که داشتم رو به عنوان کمک به او بدم. ازش در مورد خانواده‌اش پرسیدم که گفت: ما در شهر {.....} یک خانواده ۷ نفری بودیم که به جز پدر و مادر، ۵ برادر بودیم. یک روز یکی از اقوام ما که دو سال پیش به شهر میبد اومده بود، تماس گرفت و به پدرم گفت که بچه‌ها تو بفروست بیان اینجا پیش من کار کنند. کار هم جمع کردن زباله هست و کار خوبیه. پدر هم ما رو فرستاد اینجا که پیش این قوممون کار کنیم و الان حدود ۱ ساله که ما ۵ نفر پیش او کار می‌کنیم و شبا هم توی ضایعاتی خودش می‌خوابیم.»

ضایعات شهری/شهر ضایعاتی

ضایعات شهری/شهر ضایعاتی، چهارمین مقوله استخراج‌شده از داده‌های جمع‌آوری شده است. حضور گسترده زباله‌گردها طی سال‌های اخیر در معابر بسیاری از شهرهای بزرگ کشور، به امری عادی تبدیل شده و چهره شهرها را دگرگون کرده است. افرادی که برنامه‌ریزی شده، فارغ از اینکه چه آینده‌ای در انتظارشان است، درون سط‌های زباله و خیابان‌ها و محلات، با یک گونی، گاری یا موتور به جمع‌آوری مواد بازیافت‌شدنی مشغول‌اند، علاوه بر آنکه آشنای همیشگی

کودکان زباله‌گرد وارد می‌کند و این آسیب‌ها در آینده، پیامدهای منفی بسیار بزرگ‌تری را به همراه دارد و آسیب‌های اجتماعی بیشتری را به شهر میبد و شهروندان آن وارد خواهد کرد. مشارکت‌کننده شماره ۸ در این زمینه بیان می‌کند:

«زباله‌گردی سبب ایجاد احساس خودتحمیری و از بین رفتن هویت اجتماعی زباله‌گردها میشه، به خصوص در کودکان زباله‌گرد. شأن اجتماعی و جایگاه اون بچه‌ای که الان داره این کار رو می‌کنه، در آینده چی می‌خواد بشه؟!»

زباله‌گردی: دروازه جرم

زباله‌گردی: دروازه جرم، ششمین مقوله استخراج شده از داده‌های جمع‌آوری شده است. افزایش تعداد زباله‌گردها سبب گرایش این افراد به دیگر جرائم، مانند سرقت، توزیع مواد مخدر و غیره می‌شود. وجود تعداد زیادی مراکز ضایعاتی در شهرها، باعث گرایش زباله‌گردها به سمت جرائم دیگری مانند سرقت می‌شود؛ زیرا این مراکز ضایعاتی که بیشترشان به صورت غیرمجاز فعالیت می‌کنند، ارقام سرقتی را به سهولت می‌خرند و در نهایت به سرعت آن را به مرحله فروش، به خارج از شهر می‌رسانند و یا برخی افراد قاچاقچی مواد مخدر نیز در پوشش زباله‌گرد و با اجیرکردن زباله‌گردهای معتاد، اقدام به فروش مواد مخدر در شهر می‌کنند.

همچنین برخی از افراد زباله‌گرد با همدستی سارقان حرفه‌ای، بعد از شناسایی و زیر نظر گرفتن چند روزه منازل، سرقت را در فرصتی مناسب، که صاحب‌خانه نیست، انجام می‌دهند (سلطانی، ۱۴۰۱).

مشارکت‌کنندگان تحقیق در این زمینه معتقدند با افزایش تعداد زباله‌گردها، این افراد به سمت جرائم دیگری مانند سرقت کشیده می‌شوند؛ زیرا در نظر آنها هر چیزی که می‌بینند، در حکم یک ماده باز یافتی مفید است و می‌تواند به پول تبدیل شود. سرقت از خانه‌های نیمه‌ساز در شهر میبد، بسیار افزایش یافته است، به طوری که زباله‌گردها این ساختمان‌ها را محلی برای جمع‌آوری وسایل ارزشمند و

شیء بازیافت‌شدنی دست پیدا می‌کنند، دیگر زباله‌ها را رها می‌کنند. این امر نه تنها چهره شهر را ناخوشایند می‌کند، شیرابه آن باعث آلودگی آب و خاک و تجمع حیوانات موذی نیز می‌شود (کیخاوی، ۱۳۹۹). زباله‌گردها به واسطه ماهیت شغلشان و یا مسائلی که آنها را به سمت انتخاب این شغل سوق داده است، در معرض مخاطرات جدی دیگری نیز هستند؛ مثل بهداشت و سلامت فردی، رنجوری، کیفیت زندگی پایین، کودکان کار، مسکن و تغذیه آنان، نگاه تحقیرآمیز، پایین بودن جایگاه اجتماعی، کاهش رضایت از زندگی، پایین بودن امید به آینده و نبود سیستم‌های حمایتی مثل بیمه، تنها بخشی از این مشکلات است.

زباله‌گردی برای کودکان زباله‌گرد، آسیب‌های جدی‌تری را به همراه دارد. در واقع وضعیت خاص کودکان زباله‌گرد سبب شده است تا آنها، هم در جامعه و هم در محیط خانواده، در معرض انواع سوءاستفاده‌ها و آسیب‌ها قرار گیرند. در واقع استفاده ابزاری از کودکان برای زباله‌گردی، تبعات زیادی را برای آنها در زمان حال و آینده دارد و می‌تواند برای خود این افراد و جامعه منشأ بسیاری از آسیب‌های اجتماعی در آینده باشد. از بین رفتن کودکی، نارسایی‌های آموزشی، مشکلات و نارسایی در سلامت (در اثر بهداشت کار، سختی کار و نامناسب بودن محیط کار)، خشونت در محیط کار، استثمار اقتصادی، نبود دسترسی مناسب به خدمات و حمایت‌های تأمین اجتماعی، محرومیت کودکان از تحصیل، سوءتغذیه، بیماری‌های پوستی، جسمی، تغذیه‌ای و گوارشی، آزارهای روانی و یا شرایط مربوط به سلامت روان، سوءاستفاده جنسی، وارد شدن به باندهای بزهکار، نهادینه شدن احساس ترس و ناامنی در آنها، استرس و فشارهای روانی، پرخاشگری، اختلالات خلقی، اختلالات یادگیری، افسردگی و ... از مواردی‌اند که این کودکان را تهدید می‌کنند (ملفت و همکاران، ۱۳۹۹).

در این راستا، مشارکت‌کنندگان پژوهش معتقدند زباله‌گردی، آسیب‌های جبران‌ناپذیری به زباله‌گردها و به ویژه

شهرداری و پیمانکار خدمات شهری است. در ماشین‌های حمل زباله به جای آنکه افراد زباله جمع‌آوری کنند، به صورت کاملاً علنی و هم‌زمان با جمع‌آوری زباله، زباله‌های بازیافتی را تفکیک می‌کنند و با فروش آن، درآمد بالایی را به دست می‌آورند که تمامی این اقدامات با هماهنگی عوامل شهرداری و پیمانکار خدمات شهری است. افراد مهاجر، بومیان و اتباع نیز با مشاهده این‌گونه رفتارها از افراد سازمانی شهرداری و مشاهده درآمد بالای آنها از این عمل، به سمت زباله‌گردی سوق پیدا می‌کنند. مشارکت‌کننده شماره ۱۵ در این زمینه بیان می‌کند:

«به نظرم زباله‌گردی رو خود شهرداری داره ترویج می‌کنه. حتی می‌بینی اینایی که خودشون مسئول جمع‌آوری زباله هستن، چند تا گونی به ماشین یا گاری شون وصله و دارن همون‌جا آشغالای سودمندشو جدا می‌کنن، یا ماشینایی که میان آشغال از خونه‌ها جمع می‌کنن، اینا دو نفرن که باید آشغال جمع کنن، ولی یکی شون میره داخل ماشین و آشغال رو جدا می‌کنه برا خودشون و فقط یک نفر آشغال رو جمع می‌کنه. اینا هم حقوق دارن و بیمه هستن، ولی کنارش این کارم می‌کنن».

بحث و نتیجه

زباله‌گردی یکی از مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی در شهرهای بزرگ و کوچک صنعتی قلمداد می‌شود که پیامدهای منفی آشکار و پنهانی برای زباله‌گردها، شهروندان و شهرها به دنبال دارد. زباله‌گردی، پدیده‌ای زاینده از دل نابرابری‌هایی است که شهروندان هم‌روزه شاهد آن‌اند، در واقع زباله‌گردی در حال تبدیل شدن به رویه‌ای معمولی برای گذران زندگی است، به طوری که ما روز به روز شاهد افزایش تعداد زباله‌گردها و حتی ورود کودکان به این پدیده خطرناکیم. در شکل‌گیری این آسیب اجتماعی، عوامل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی زیادی دخیل‌اند. نتایج مطالعات گذشته نشان می‌دهد عواملی مانند تنگناهای شغلی و ضرورت تأمین معاش همچون بیکاری، تأمین خرج خانواده، از دست دادن شغل

کسب درآمد هنگفت می‌دانند و هیچ ابایی از ورود به این ساختمان‌ها و سرقت ندارند. موضوع دیگری که مشارکت‌کنندگان به آن اشاره داشتند، سرقت از خانه‌های قدیمی به وسیله زباله‌گردهاست. آنها با ورود به این منازل، تمامی اجناس بازیافت‌شدنی را سرقت می‌کنند و چون نظارت کافی بر مراکز خرید ضایعات نیست، بابت فروش آنها نیز هیچ نگرانی ندارند. مشارکت‌کننده شماره ۱۲ در این ارتباط بیان می‌کند:

«زباله‌گردا در کنارش دزدی هم می‌کنن. اگر در خونه‌ای باز باشه یا ساختمون نیمه‌سازی باشه، اینو یک نعمت خدادادی می‌دونن و میگن خدا امروز برکتمون داده و همه رو جمع می‌کنن؛ مثلاً سر ساختمون نیمه‌ساز خود من، طرف اومده داره میلگرد جمع می‌کنه، من رسیدم ازش پرسیدم داری چی کار می‌کنی اینجا؟ میگه دارم این آشغال رو جمع می‌کنم. میگم اگر اینا آشغال بود که خودم می‌انداختم دور. یا میان سر ساختمون میلگرد و نبشی و... اینا رو میندازن بیرون از ساختمون یا پشت ساختمون و اون موقع برنمی‌دارن که بعداً به‌عنوان زباله و آشغال بیان جمعشون کنن و کسی بهشون گیر نده».

ترویج نهادی زباله‌گردی

ترویج نهادی زباله‌گردی، هفتمین مقوله استخراج‌شده از داده‌های جمع‌آوری‌شده است. شهرداری، پیمانکاران و عوامل اجرایی آنها، نقش مهمی در ترویج و یا کاهش زباله‌گردی دارند. در واقع واگذاری بدون نظارت خدمات شهری به پیمانکاری که زباله برای او مانند طلای کثیف است و برای رسیدن به منفعت مادی، به هر شیوه‌ای متوسل می‌شود، باعث استثمار افراد نیازمند و کودکان به‌عنوان نیروی کار ارزان شده است، حتی گاهی این پیمانکاران مراکز غیررسمی و بی‌نام و نشان جمع‌آوری ضایعات را در حاشیه شهر تأسیس کردند (شریعتی، ۱۳۹۷).

مشارکت‌کنندگان تحقیق در این زمینه معتقدند که یکی از دلایل رواج زباله‌گردی، ترویج زباله‌گردی به وسیله عوامل

بارزترین آنها، سیاست تحریم است. ارائه تکنولوژی‌های برتر یا هر نوع فناوری جدید، در قالب تحریم، محدود می‌شود و این چرخه وابستگی و نابرابری بین کشورهای ضعیف و قوی را پررنگ‌تر می‌کند. این چرخه در قالب ارسال نیروی انسانی زبده کشورهای ضعیف به کشورهای غنی، خود را در قالب مهاجرت‌های بین‌المللی نشان می‌دهد و نابرابری را بیشتر می‌کند.

در این میان، این فرایند در درون هر کشوری نیز فعال است. نابرابری موجود در دل هر کشور و منطقه‌ای، پیامدهای اجتماعی مختلفی را ایجاد می‌کند؛ برای مثال مسئله مهاجرت‌های عمده، نتیجه این نابرابری‌ها در دل هر کشور است. توسعه محدود و بخشی در کشور باعث می‌شود گروه‌هایی از افراد در نواحی کمتر توسعه یافته به سمت نواحی توسعه یافته‌تر مهاجرت کنند. این وضعیت در نواحی مرکزی ایران تا حد زیادی رخ داده و به مهاجرت‌های گسترده افراد به شهرهای صنعتی مرکز ایران منجر شده است. در واقع، توسعه صنعتی و به‌طور کلی تغییر در ساختار معیشت و اقتصاد، همیشه پیامدهای اجتماعی و فرهنگی دارد. توسعه صنعتی شهرستان میند هم در قالب چنین فرایندی درک‌شدنی است. در واقع توسعه این شهر، اجتماعی، مردم‌مدار و بومی‌محور و مبتنی بر مشارکت جمعی بوده است. نوعی از مشارکت اقتصادی که همراه با مشارکت جمعی باشد، در واقع ایده‌آل بسیاری از اقتصاددانان و جامعه‌شناسان است. برآیند این توسعه برای شهرستان، بسیار گسترده بوده است. رفاه اقتصادی و اجتماعی، شخصیت، آوازه، تولید انبوه و شهرت اقتصادی در حوزه کاشی و سرامیک و ... همگی منجر شده است تا این شهر در مقایسه با دیگر شهرهای هم‌نسبت خود، بدرخشد. همچنین سطح اشتغال نیز در آن بالاست، بیکاری در کمترین میزان ممکن است، حتی شهر نیازمند نیروی کار است. همگی اینها نشان‌دهنده مزایای گسترده صنعتی شدن است. اما این تنها یک روی سکه است. این توسعه نیز تقریباً همانند تمام شهرهای صنعتی جهان، پیامدهایی داشته است

قبل و همچنین نبود حمایت‌های دولتی و سازمانی، اعم از نبود پوشش بیمه‌ای، دریافت نکردن حمایت از نهادهای حمایتی، اعتیاد و فقدان حمایت خانوادگی، حفظ کرامت انسانی با کسب درآمد از راه مشروع و تمایل نداشتن به گدایی از علل روی آوردن به زباله‌گردی است، اما برخی نیز معتقدند که علت روی آوردن به زباله‌گردی، نیازهای مادی و فقر نیست، بلکه پرسود بودن این پدیده است.

در نگاه جامعه‌شناختی و با عینک انتقادی، ریشه این مسئله را باید فراتر از یک علت وجودی و مستقل جست‌وجو کرد و باید آن را در پیوستاری جهانی دید که بیشتر از هر چیز بر مدار نابرابری در حال رشد جهانی تفسیر می‌شود. در واقع همان‌طور که در پیشینه نظری بحث شد، مسئله نابرابری و ساختار فرصت اقتصادی نابرابر، مهاجرت را به انتخابی عقلانی و آگاهانه تبدیل می‌کند. به بیان دیگر مهاجرت، مسیرهای ثروت و پول را دنبال می‌کند و کنشگران فرودست را در وضعیت اجبار انتخاب قرار می‌دهد. این امر امکان توسعه پایدار مناطق را سلب و فرایند نابرابری را بین مناطق داخلی بیشتر می‌کند و در میدان پژوهش پیگیری می‌شود. مهاجرت و نیروی کار ارزان، فرایند توسعه نامتوازن صنعتی را در شهر میند تشدید کرده است. در این میان، ثروت نه در میان بومیان عادی و مهاجران، بیشتر در میان طیف‌های خاصی از افراد قرار گرفته و نابرابری را گسترده‌تر کرده است.

هرچند بشر در دهه‌های اخیر به مدد توسعه علم و فناوری توانسته است حداقل معیشت زندگی افراد را در تمامی جهان بهبود بخشد و بر بسیاری از بیماری‌ها و مسائل مرتبط با فقر غلبه کند، اما به همان نسبت نیز نابرابری در جهان گسترده‌تر شده است. این نابرابری علاوه بر سویه‌های اقتصادی، سویه‌های دیگری همچون سیاسی، اجتماعی و ... دارد. کشورهایی در این پیوستار قرار دارند که میزان بالاتری از قدرت و برتری اقتصادی، سیاسی، تکنولوژیک و ... برخوردارند. این برتری در بسیاری از مواقع به رخدادهای محدودیت‌زا برای کشورهای ضعیف‌تر منجر می‌شود که

شریعتی، ه. (۱۳۹۷). مدفون شدن حقوق کودکان زیر زباله‌ها. www.ensafnews.com/113294

شریفی یزدی، ع. (۱۳۹۸). تغییر پدیده زباله‌گردی از شکل سنتی به باندهای پیچیده شبکه‌ای. <https://pasmand.net/Pages/ViewDetails.aspx?id=102>

شهیدی، م.ت. (۱۳۷۱). انتقال تکنولوژی و صنعتی‌کردن کشورهای در حال توسعه، تهران: دانشگاه تهران.

ظهیری‌نیا، م. و هادی، س. (۱۳۹۵). مطالعه کیفی دلایل و زمینه‌های زباله‌گردی در شهر زاهدان. جامعه پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، (۳)۷، ۴۳-۶۷.

کیخاوی، ش. (۱۳۹۹). زباله‌گردی پدیده‌ای با آسیب‌های اجتماعی و روانی. <https://www.jamaran.news/fa/tiny/news-1484691>

کیویستو، پ. (۱۳۷۸). اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نی.

ملفت، ح؛ شهریاری، م. و حزب‌اوی، ع. (۱۳۹۹). تحلیل وضعیت و پیامد عادت‌واره‌های کودکان از کار در خیابان با رهیافت نظریه داده‌بنیاد. پژوهش‌نامه مددکاری اجتماعی، ۷ (۲۵)، ۳۱-۷۰.

References

- Ahmadi, K. (2019). *Child-Scavenging-in Tehran*, Tehran: Society for the Protection of Children and Adolescent Rights. [In Persian].
- Carspecken, P.F. (1996). *Critical ethnography in educational research: A theoretical and practical guide*. New York: Routledge
- Chokhandre, P., & Kashyap, G. C. (2017). Assessment of psychological well-being of waste-pickers of Mumbai, India. *Asian Journal of Epidemiology*, 10(3), 138-143.
- Guerrero, L., Ger, M., & Hogland, W. (2013). Solid waste management challenges for cities in developing countries. *Waste Management*, 33(1), 220-232.
- De Haas, H. (2010). Migration and development: a theoretical perspective. *International Migration Review*, 44(1), 227-264.
- Gutberlet, J. (2021). Grassroots waste picker

که به‌طور ویژه این پیامدها اجتماعی و فرهنگی‌اند. زباله‌گردی در چنین وضعیتی همراه با دیگر مسائل اجتماعی گریزناپذیر است. مادامی که ناترازی اجتماعی و اقتصادی ماندگار باشد، نمی‌توان امیدی به تغییر بنیادین وضعیت داشت، بلکه صرفاً می‌توان وضعیت را با اقدامات حداقلی، بهبود بخشید.

منابع فارسی

- احمدی، ک. (۱۳۹۸). یغمای کودکی: پژوهشی در باب شناخت، پیشگیری و کنترل پدیده زباله‌گردی کودکان در تهران. تهران: انجمن حمایت از حقوق کودکان و نوجوانان.
- امامی میبیدی، م. (۱۳۹۹). پایداری صنعت کاشی و سرامیک میبد در دوره اوج کرونا. <https://irna.ir/xjC57d>
- ایرانشن، م. (۱۴۰۱). سازمان‌دهی زباله‌گردهای شهر کرمان. mehrnnews.com/xYYWR
- پروین، س. (۱۴۰۱). زباله‌گرد به‌مثابه هوموساکر شهری: پژوهش کیفی در شهر تهران. پژوهش مسائل اجتماعی، ۵ (۲)، ۱۹۳-۱۶۹.
- پروین، س؛ مرادی، ع.ر؛ دنیایی، ا.ک. و داودی، م. (۱۳۹۸). مهاجرت و زباله‌گردی، به‌مثابه شیوه نوظهور زیست شهری. مطالعات جمعیتی، ۴ (۱)، ۱۹۹-۲۲۸.
- توماس، ج. (۱۳۹۷). مردم‌نگاری انتقادی، ترجمه محمدتقی ایمان و مهتا بذرافکن، شیراز: انتشارات دانشگاه شیراز.
- حسینی، ن. (۱۴۰۱). نگاهی به تلاش‌های ناموفق مدیریت شهری برای حذف کودکان از چرخه زباله‌گردی. روزنامه شرق، ش ۴۳۶۱.
- دهقان، ح. (۱۴۰۱). برآورد رسمی جمعیت شهرستان‌های یزد برای نخستین بار. isna.ir/xdLQfC
- رضائیان، م. (۱۳۹۳). توسعه نامتوازن، بلای جان فرهنگ دارالعباده. www.farsnews.ir/news/13930807000284
- سلطانی، ی. (۱۴۰۱). همدستی زباله‌گردها با سارقان. <https://shahrarnews.ir/fa/publication/content/12842/348462>

- Moltafet, H., Shahriari, M., & Hazbavi, A. (2020). Analysis of the situation and consequences of children's habits of working on the street Foundation Data Theory. *The Journal of Social Work*, 7(25), 31-70. [In Persian].
- Morawska, E. (2012). *Historical-structural models of international migration*. Published by Amsterdam University Press.
- Park, R. (1928). Human migration and marginal man. *In American Journal of Sociology*, 33, 881.
- Parvin, S. (2022). Garbage picker as an urban homosacer: a qualitative research in Tehran city. *The Journal of Research on Iran's Social Issues*, 2(5), 169-193. [In Persian].
- Parvin, S., Moradi, A., Donyaie, O., & Davoodi, M. (2018). Migration and waste picking: analysis of emerging urban lifestyle. *The Journal of Population Studies*, 4(1), 199-228. [In Persian]
- Rezaeian, M. (2014). *Unbalanced development, the scourge of culture in Yazd*. www.farsnews.ir/news/13930807000284. [In Persian]
- Shariati, H. (2018). *Buried children's rights under garbage*. <http://www.ensafnews.com/113294/>. [In Persian].
- Sharifi Yazdi, A. (2019). *Changing the phenomenon of dumpster diving from the traditional form to complex network bands*. <https://pasmand.net/Pages/ViewDetails.aspx?id=102>. [In Persian].
- Shahidi, M.T. (1992). *Technology transfer and industrialization of developing countries*. University of Tehran Press. <http://fipak.areeo.ac.ir/site/catalogue/18440019>. [In Persian].
- Simmel, G. (1908). *The stranger' in levine, D. N. (eds) Georg Simmel: On Individuality and Social Form*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Singh, K., Singal, N., Singh, J., & Sharma, M. (2023). Urban informal economy and vulnerabilities of domestic waste-pickers: A case of Chandigarh, India, Waste Management & Research. *The Journal for a Sustainable Circular Economy*, 41(8), 102-125.
- Soltani, Y. (2022). *Cooperation of dumpster divers with thieves*. <https://shahraranews.ir/fa/publication/content/12842/348462>. [In Persian].
- Thomas, J. (2018). *Critical ethnography*. Translated by Iman, M., & Bazrafkan, M., Shiraz University Press. https://press.shirazu.ac.ir/book_836.html. [In Persian].
- Timothy Dada, O., Faniran, G., Ojo, D., Taiwo, A. (2022). Waste pickers' perception of occupational hazards and well-being in a Nigerian megacity. *International Journal of Environmental Studies*, 80(4), 933-947.
- Uddin, S. M. N., & Gutberlet, J. (2018). Livelihoods organizations addressing the UN sustainable development goals. *World Development*, 138, 105195, 1-12.
- Dehghan, H. (2022). *Official estimation of the population of Yazd cities for the first time*. <http://isna.ir/xdLQfC>. [In Persian].
- Emami, M. M. (2020). *The stability of the tile and ceramic industry at the peak of Corona*. <https://irna.ir/xjC57d>. [In Persian].
- Hardcastle, M., Usher, K., & Holmes, C. (2006). Carspeckens five-stage critical qualitative research method: an application to nursing research. *Qualitative Health Research*, 16 (1), 151-161.
- Harvey, D. (2002). *Social justice, postmodernism and the city*, In S. Fainstein and S. Campbell (eds), Readings in urban theory, Blackwell, Malden and Oxford.
- Harvey, D. (1973). *Social justice and the city*. University of Georgia Press, Athens.
- Hardcastle, M., Usher, K., & Holmes, C. (2006). Carspecken's five-stage critical qualitative research method: an application to nursing research, *Qualitative Health Research*, 16(1), 151-161.
- Hoorweg, D., & Bhada-Tata, P. (2012). *What a waste: A global review of solid waste management*. the World Bank Press, Washington D.C.
- Hosseini, N. (2022). Examining the unsuccessful attempts of city management to remove children from the garbage collection cycle. *Sharq Newspaper*, No. 4361. [In Persian].
- International Labour Organization. (2004). Addressing the exploitation of children in scavenging (Waste Picking): A thematic evaluation of action on child labor. <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
- Iranmanesh, M. (2022). *Dumpster divers of kerman are organized*. <http://mehrnews.com/xYYWR>. [In Persian].
- Keikhavi, S. (2020). *Dumpster diving is a phenomenon with social and psychological damage*. <https://www.jamaran.news/fa/tiny/news-1484691>. [In Persian].
- Kivisto, P. (1999). *Key ideas in sociology*. Translated by Sabouri, M. Ney Press. [In Persian]
- Lincoln, Y.S., & Guba, E.G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE Publications, Inc.
- Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J.E. (1993). Theories of international migration: a review and appraisal. *Population and Development Review*, 19 (3), 431-466.
- Maksud, A. K. M. (2010). *Inhumane conditions of the waste pickers of dhaka city*. gramrangla unnayan committee, Dhaka, Bangladesh.
- Mauthner, N., & Doucet, A. (2003). Reflexive accounts and accounts of reflexivity in qualitative data analysis. *Sociology*, 37(3), 413-431.

- Zahirinia, M., & Hadi, S. (2016) Qualitative study underlying reasons and context of waste browsing in Zahedan City. *The Journal of Cultural Sociology*, 7(3), 43-67. [In Persian].
- Zolnikov, T. (2023). Stop treating waste pickers like garbage: An autoethnography on informal waste picking in Brazil. *Global Public Health*, 18(1), 2201328.
- and health status of informal recyclers in Mongolia. *Resources, Conservation and Recycling*, 134, 1-9.
- Viljoen, K., Blaauw, P., & Schenck, R. (2016). I would rather have a decent job: Potential barriers preventing street-waste pickers from improving their socioeconomic conditions. *South African Journal of Economic and Management Sciences*, 19(2), 175-191.